

La începutul acestui an, biblioteca documentară a redacției noastre a intrat în posesia unui interesant volum provenit din Belgia. Este vorba de **Buletinul** Institutului Regal al Patrimoniului Artistic (IRPA), nr. XXI, pe anii 1986—1987. Volumul are un subtitlu care îi dezvăluie conținutul încă de la copertă: „Vademecum pentru protecția și integritatea patrimoniului artistic”.

Răspunzând grijii pe care toate statele lumii o acordă patrimoniului cultural național și preocupării constante în domeniu a organismelor internaționale specializate — ICOM (International Council of Museums), ICOMOS (International Council of Monuments and Sites), IIC (International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works), ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property, Roma) — volumul, așa cum se precizează în *Introducere*, este un ghid destinat celor care le incumbă responsabilități pe linia conservării bunurilor culturale mobile și imobile. El a fost alcătuit de către o echipă compusă din specialiști belgieni, elvețieni și germani și cuprinde principii-metodologii din domeniu, expuse clar și concis pentru a fi înțelese atât de specialiști (în principal muzeografi) cât și de către nespecialiști.

Întregul material a fost sistematizat în cadrul a două capitole: I *Mediul obiectelor, igiena, întreținerea și protecția construcțiilor și II Supraveghere și întreținere*. Primul capitol se referă la condițiile absolut indispensabile unei bune conservări a monumentelor și a operelor de artă expuse în interiorul acestora, iar capitolul al doilea se ocupă de problemele supravegherii și întreținerii diferitelor categorii de piese patrimoniale ținându-se seama de materialul sau materialele din care au fost realizate. Autorii subliniază faptul că orice acțiune de conservare trebuie să pornească, mai întâi de toate, din respectul față de obiect și din grija pentru integritatea lui fizică, pentru semnificația lui spirituală și istorică.

Condițiile de salubritate ale unei construcții depind de cantitatea de apă prezentă în sol și în ziduri. Gradul de umiditate și variațiunile sale sunt factori capitali pentru starea de conservare a patrimoniului mobil existent în edificiu. De aceea, primul aspect abordat în volumul-ghid este acela al „Surselor de umiditate și modul cum acestea se manifestă”. Vegetația, apa, inclusiv cea freatică, ploaia, condensarea vaporilor constituie tot atâtea surse de umiditate care se manifestă sub multiple aspecte și care se cer permanent urmărite. Pentru fiecare caz în parte se dau soluțiile cele mai rapide și ușor de aplicat.

Climatul adecvat și stabil în interiorul construcțiilor asigură o bună conservare a obiectelor muzeale. Se precizează că variațiile de temperatură normale pot oscila de la 10° la 25° Celsius. În ce privește umiditatea recomandată pentru diversele categorii de piese este redat un tabel cu limitele acestea. De asemenea, sunt enumerate principalele tipuri de aparate (higrometre) pentru măsurarea umidității, detaliindu-se calitățile fiecărui tip. Sunt apoi date exemple de reglare a umidității în spații mari cu ajutorul umidificatorului-dezumidificatorului și în spații mici (vitrine) cu Silicagel.

Lumina este un alt element de degradare a pieselor. Toate obiectele se împart în două mari categorii: puțin sensibile la lumină și foarte sensibile. Lumina naturală este permisă în cazul primei categorii, dar controlabilă și cu mare atenție la căldura degajată. În cazul celei de-a doua categorii, este permisă numai lumina artificială furnizată de tuburi fluorescente care degajă o anumită cantitate de căldură. Combaterea surselor nocive de lumină este recomandată să fie făcută cu ajutorul filtrelor speciale pentru lumină de zi și fluorescentă.

Un subcapitol aparte este destinat prevenirii și combaterii mucegaunilor și atacurilor de insecte. Sunt date grupele de obiecte cu un mare risc la mucegauni și la agresiunea insectelor, măsurile preventive și de combatere prin dezinsecții cu diferite produse fungicide și insecticide. Gazarea cu bromură de metil și

iradierea cu raze gama sînt procedeele cele mai eficiente în cazul infecțiilor generalizate.

Strîns legată de dezinsecția generală este curățenia care trebuie făcută cu ajutorul aparatului electric (aspirator) și a diverselor substanțe recomandate pentru pavimentele din piatră, parchet, uși, ferestre, vitrine, podiumuri etc.

Un subcapitol special este dedicat securității. În lupta contra furturilor și distrugerii ireversibile a bunurilor culturale un prim rol îl are opinia publică. Urmează, apoi, măsurile de securitate mecanice, paza, sistemele de avertizare electronice, organizarea administrativă a securității. Protecției contra incendiilor și luptei împotriva deteriorărilor pricinuite de apă trebuie să li se acorde o maximă atenție din partea posesorilor de obiecte patrimoniale. Și într-un caz și în celălalt sînt oferite soluții pentru prevenirea unor pierderi totale (în cazul focului) și parțiale (în cazul apei).

Autorii volumului oferă numeroase sfaturi privind manipularea și transportul pieselor pornind de la o rațională și cit mai rară manipulare a unui obiect și ajungînd pînă la sistemul și materialele folosite la ambalare, modul de transportare cu ajutorul oamenilor sau al vehiculelor.

Capitolul al doilea — *Supraveghere și întreținere* — prezintă degradările ce pot apărea la principalele categorii de bunuri culturale, modul de urmărire a stării de sănătate a fiecărei piese în parte și cum pot fi evitate multe din degradări printr-o expunere și întreținere adecvată.

Prima categorie luată în discuție o formează picturile murale și stucaturile. Urmează apoi vitraliile. Legat de fragilitatea acestora, este prezentat sistemul de protecție cel mai eficient și metodele speciale de curățire.

Sculpturile, mobilierul și decorațiunile din lemn reprezintă o altă categorie de bunuri. Grijă pentru acestea trebuie să aibă în vedere umiditatea, căldura și atacul insectelor. În cazul pieselor ceruite se vor evita, la curățenie, folosirea dizolvanților. Pentru piesele pictate este interzisă ceruirea, dezinsecția, lipirea sau consolidarea lor fără ajutorul restauratorului specializat.

În cazul picturilor pe lemn, pînă, hirtie, metal, conservarea constă, în principal, dintr-un control periodic pentru menținerea unei umidități relative, evitarea creării unui microclimat, verificarea solidității cadrului (ramă, paspartu, suport) și a sistemului de suspendare, examinarea periodică a suprafeței pictate pentru a constata dacă apar pe ea modificări, evitarea strîcții a expunerii tablourilor la soare, pe pereți umezi sau în spații cu variațiuni mari de temperatură.

Curățenia, întreținerea și verificarea pieselor din piatră formează un alt subcapitol al lucrării. Avînd în vedere paleta foarte restrînsă a metodelor de conservare și restaurare a pietrei se impune o atență manevrăre a pieselor, indiferent de dimensiunea lor, evitarea curățirii cu perii aspre sau spălarea cu apă care favorizează excesul de umiditate. Păstrarea se recomandă a fi făcută în interioare cu o atmosferă uscată. Variațiile de temperatură pot avea efecte nefaste asupra obiectelor din piatră.

Manipularea obiectelor din sticlă trebuie făcută cu maximă prudență iar conservarea va urmări, prin observații periodice, alterările care pot surveni prin opacizare, irizare și transpirare. În cazul pieselor sparte, conservatorul poate realiza o lipire provizorie a fragmentelor. Pentru aceasta se va folosi un lipici reversibil (acetat de polivinil într-un solvent organic). Lipirea definitivă o va realiza numai un restaurator specializat. Pentru reintregirea pieselor din ceramică sînt valabile aceleași recomandări ca cele pentru sticlă.

Piese din metal formează o categorie mare de bunuri. Ele se împart în bunuri expuse în aer liber și bunuri aflate în spații închise. **Poluarea atmosferei constituie principala cauză a degradării obiectelor de metal aflate sub cerul liber.** Autorii atenționează să nu se intervină pe acestea pentru a li se înlătura patina

(tendință destul de frecventă). Polizarea cu diverse materiale abrazive trebuie total evitată fiindcă operațiunea duce la aplatizarea reliefulurilor. În ce privește obiectele din metale prețioase — aur, argint — și aliaje trebuie evitată manipularea bruscă, cea mai indicată fiind expunerea în vitrine.

Textilele, un alt subcapitol, reclamă un control permanent al umidității și luminii din spațiile în care sînt expuse sau păstrate. Este interzisă îndreptarea spoturilor de lumină asupra pieselor textile sau, în cazul cînd sînt etalate în vitrine, a introduce lămpi în interiorul acestora. Chiar și lumina naturală trebuie, pe cît este posibil, evitată. Curățenia în cazul textilelor istorice este total interzisă. Tapiseriile formează o categorie distinctă a pieselor textile. Marele pericol în cazul lor îl constituie suspendarea îndelungată. Se permite o expunere suspendată nu mai mult de șase luni după care, obligatoriu, va urma un repaus. În cazul suspendării trebuie evitată pereții exteriori iar distanța de zid se impune a fi de 10 cm pentru a permite o ventilație lejeră. Pentru păstrare, tapiseriile nu se pliază ci se rulează pe un cilindru cu diametrul de cel puțin 15 cm. Așezarea în depozit a tapiseriilor rulate se va face perpendicular pe lungime.

Costumele, piesele de vestimentație, drăpelele, broderiile și dantelele fac parte tot din marea și variată categorie a textilelor. Grijă pentru ele include tot ceea ce se prevede pentru textile în general. În plus, se cer particularizate condițiile de păstrare. Piese de vestimentație se așază pe suporturi speciali, în timp ce steagurile nepictate și de mari dimensiuni se rulează pe cilindri cu diametrul de 15 cm. Steagurile pictate se conservă în vitrine. În cazul broderiilor și dantelelor se va evita prezentarea lor tensionată. De asemenea, este interzisă repararea lor.

O mare categorie de obiecte o constituie cărțile, documentele grafice și de arhivă. Hîrtia reclamă condiții de conservare mai deosebite. Astfel, umiditatea relativă ideală este de 55±5%, temperatura trebuie să oscileze între 15—18° Celsius iar lumina nu poate depăși 50 lux-i. Conservarea urmărește, în cazul hîrtiei, combaterea apariției mucegaunilor, atacurilor insectelor și rozătoarelor. Depozitarea se recomandă a fi făcută pe rafturi metalice cu o bună ventilație iar în cazul documentelor de mari dimensiuni prin rularea pe cilindri cu diametrul de 10—15 cm. Pergamentele, pielea și legăturile de carte sînt atacate de aceeași agenți ca și hîrtia propriu-zisă. Ele reclamă condiții de conservare asemănătoare cu hîrtia dar cu unele mici particularități.

O ultimă mare categorie de obiecte prezentate sînt instrumentele muzicale de diverse tipuri și dimensiuni. Conservarea pentru ele va ține seama de materialul sau materialele din care sînt făcute cu raportarea la capitolele respective (lemn, fildeș, os, metal etc.).

Volumul se încheie cu o *Bibliografie* selectivă și cu corpul de texte legislative, în vigoare, ce apără patrimoniul cultural belgian.

Din enumerarea categoriilor de piese se poate constata că din volum lipsesc grupe de obiecte — de ar fi să amintim pictura pe sticlă, piesele realizate din papură, paie, pânză, din alabastru etc. — care fac parte din patrimoniul cultural al unei țări. Dar pentru un conservator avizat aceasta nu constituie un impediment fiindcă prin asimilare se poate ajunge la stabilirea unui regim eficient și pentru asemenea piese.

„Vademecum pentru protecția și integritatea patrimoniului artistic” este un volum care trebuie, într-o formă sau alta, să se afle la îndemîna fiecărui muzeograf și conservator ca un îndreptar în această muncă puțin spectaculoasă dar de mare răspundere și care îmbină finețea observației cu atenta manevrăre, sensibilitatea la cea mai mică modificare a microclimatului cu intuirea unor acțiuni mecanice exterioare obiectelor și, mai presus de toate, iubirea și respectul față de valorile de civilizație create de un popor în îndelungată sa existență.

ANGHEL PAVEL